

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

I. L. CARAGIALE

LA HANUL LUI MÂNJOALĂ

MOMENTE

LITERA

biblioteca școlarului

Ion Luca
CARAGIALE

LA HANUL LUI MÂNJOALĂ

Litera
INTERNAŢIONAL
BUCUREŞTI — CHIŞINĂU

REFERIN|E CRITICE

Peste toate trece o und[de farmec, de]mp[care cu via\a, care dac[nu ia dec`t forme u=oare =i superficiale, tr[ite de oameni naivi cu manii inofensive, este un semn c[ existen\a ob=teasc[ se desf[=ur[ la ad[post de marile ]ncerc[ri. Aceasta este atmosfera *Momentelor,* ]n care este r[sfr`nt[o societate oarecum cristalizat[, cultiv`nd pl[cerea de a tr[i. Ea ]nf[\i=eaz[ o a doua genera\ie dup[ a *Comediilor,* unde decorul este mai burghez, mahalagesc, unde oamenii nu sunt de obicei func\ionari =i cucoanele nu sunt ]nc[ fran\uzite: lume de mici negustori, tr[ind patriarhal, cu st[p`ni aspri dar creduli, stra=nici]n capitolul *onoarei* familiare; cet[\eni zelo=i, membri ai g[rzii civice, politiz`nd, de=i abia =tiu s[ silabiseasc[ gazetele, ini\iindu-se ]n practicile tinerei democra\ii ]ncep[toare, str[jui\i de femeile lor roman\ioase. }ntre *Comedii* =i *Momente* se a=az[ r[stimpul unei genera\ii, ]mprejurare confirmat[ =i de cronologia operelor, dac[ ne g`ndim c[*Comediile* sunt scrise]ntre 1877 =i 1885,]n timp ce *Momentele*]n cea mai mare parte a lor sunt compuse]ncep`nd din 1899. Dar ca =i *Momentele, Comediile* nu con\in ]n genere nici o asprime, atmosfera r[m`ne]mp[cat[,]nc`t verva ironic[ a scriitorului nu trece dincolo de sublinierea unui comic de situa\ii. O singur[ dat[ ]n teatrul s[u, satira lui Caragiale a devenit mai crud[, ]n *O scrisoare pierdut[,* =i o singur[ dat[ ]n povestirile sale, satira mi se pare amar[, ]n *Grand Hotel „Victoria Rom`n[“.* (...) }n *O scrisoare pierdut[,* satira institu\iilor noastre democrate, func\ion`nd f[r[ sprijinul educa\iei interioare a omului chemat s[ se bucure de binefacerile lui, neadev[rul regimului politic al vremii, revelat de at`tea ori de critica junimist[, s[asculte viziunea „cet[\eanului turmentat“, personaj construit cu largi mijloace de stilizare tipizant[, ca]n comedia moliereasc[,]n care este]nf[\i=at martorul naiv, dezinteresat =i perplex al farsei politice, omul anonim din marea mul\ime nesocotit[. (...)

Noua viziune realist[a omului, legat de spa\iu =i de timp, a intrat decis cu contribu\ia sa]n tehnica literar[a scriitorului nostru. (...) Oamenii lui Caragiale tr[iesc]ntr-o lume f[r[obiecte, vid[, cu foarte rare indica\ii asupra costumului lor, f[r[vreuna cu privire la decorul caselor]n care locuiesc sau al lucrurilor pe care le manipuleaz[. Caragiale nu este un descriptiv vizual.

Impresia at`t de vie a mediului (chiar a mediului social, o categorie literar[a vremii pe care de altfel scriitorul o ironizeaz[. V. *O blan[rar[*, 1896, *Opere*, III, p. 266, =i observa\ia lui Zarifopol, p. 343) provine din implica\iile valorii personajelor, surprinse]n nota vocabularului, a intona\iilor, a particularit[\ilor sintactice =i stilistice,]nc`t ni se pare a vedea aievea oamenii =i ]nconjurimea lor, numai pentru c[ suntem pu=i ]n situa\ia de a-i auzi at`t de bine.

TUDOR VIANU, *„Scriitori rom`ni”*, Bucure=ti, Editura Minerva, 1970

Rolul ironiei]n opera lui Caragiale este cov`r=itor. F[r[ teama exager[rii, se poate afirma c[ ironia e principala coordonat[ a umorului caragialian. Ca s[ pre]nt`mpin[m orice confuzie, s[ ]ncepem, a=adar, cu defini\ia ironiei, cu at`t mai mult cu c`t, de la Socrate p`n[ la romanticii germani =i de la ace=tia ]ncoace, no\iunea a trecut prin numeroase etape, a evoluat ca =i at`tea alte concepte, a variat de la epoc[la epoc[=i de la autor la autor. Etimologic, cuv`ntul grecesc aidoma cu forma lui ]n limba noastr[, avea ]n\elesul de ]ntrebare. Ironia socratic[ uza de metoda zis[ maieutic[, adic[ a mo=irii; din ]ntrebare ]n ]ntrebare, ie=ea la iveal[ adev[rul, filosoful simul`nd necunoa=-terea problemei, spre a scoate de la interlocutor, punct cu punct, felul acestuia de a privi lucrurile. }ntrebarea nu corespundea]ns[nevoii de a =ti, a unui ignorant, ci unei tactici a]n\elepciunii, care lua numai masca ne=tiin\ei. La romanticii germani, ironia ia caracterul unei atitudini deta=ate a artistului fa\[de propria sa oper[, p`n[la anularea iluziei creatoare obi=nuite;]n transcenden\a ei, ea dep[=e=te universul, oamenii =i]nsu=i eul, care o emite; este manifestarea lucid[a unui fel de anarhie spiritual[. Ironia francian[(a lui Anatole France), ca =i cea voltairian[, de la care pleac[, presupune insurgen\a intelectului]mpotriva tuturor prejudec[\ilor, cu deosebire a celor impuse de autorit[\ile clericale constituite, cultul ra\iunii pure, f[r[ ]ncrederea absolut[ ]n rezultatele ei, cochet`nd, a=adar, cu scepticismul, nuan\at[ cu ]ng[duin\[ fa\[ de sl[biciunile omene=ti. La Caragiale, ironia are, poate, ca punct de plecare, idealul unui stil de urbanitate, ]ntr-o vreme c`nd revistele umoristice, foarte la pre\ =i]n plin[ofensiv[, uzau de arma insult[toare a vehemen\ei agresive. De aceea, satira sa, din primele]ncerc[ri de la *Ghimpele*, se diferen\iaz[ ]n ton, c[ut`nd prin instrumentul urban al ironiei rectificarea stilului polemic al momentului. Ironia sa este foarte u=or de definit, ca =i antifraza, din figurile vechii retorici. Ea nu spune lucrurilor pe nume; nu]ntrebuin\eaz[ ]ns[forma vag[a eufemismului, din arsenalul polite\ei, ca bun[oar[: un om nu prea inteligent, pentru un prost sadea. Ci, dimpotriv[,

folose=te tocmai no\iunea contrar[, avantajoas[victimei: inteligentisim! Aceasta este metoda frecvent[, ca s[nu spunem permanent[, a lui Caragiale.

S[recurgem la un exemplu din eseistica marelui ironist. }l alegem din *C`teva p[reri anonime,* ap[rute]n „Epoca“ la 19 iulie 1897, f[r[semn[tur[:

„De c`nd eu am p[r[sit profesiunea de scriitor, s-a f[cut at`ta progres]n publicitatea rom`neasc[, ]nc`t m[simt absolut zdrobit c`nd m[ aflu ]n fa\a unei file curate de h`rtie, =tiind bine c[ea ast[zi nu mai sufere s[fie m`njit[, ca pe vremea mea, cu negreal[, dec`t doar spre a spune o g`ndire. Care va s[ zic[ ast[zi nu mai e permis nim[nui a strica h`rtie degeaba. Fericit publicul de ast[zi!“

}n paragraful transcris, Caragiale pare, la lectura izolat[a textului, c[roste=te elogiul literaturii contemporane, fa\[de nivelul celei din trecut. Ieri, curat[m`zg[litur[, f[r[ con\inut de idei. Ast[zi, un progres at`t de mare,]nc`t nimeni nu mai poate scrie f[r[ talent. At`t de mare,]nc`t, spune „anonimul“, se simte „absolut“ zdrobit ]n fa\a filei albe de h`rtie,]ncearc[un sentiment de total[inhibi\ie.

Ce este afirma\ie sincer[ ]n aceast[declara\ie, =i ce este, dup[una din defini\iile ironiei, „o simpl[simulare *per contrarium*“?

Cunosc[torii profilului artistic al lui Caragiale =tiu c`t de sus se ridic[ la marele scriitor con=tiin\a profesional[. Fila alb[ de h`rtie]l g[sea de fiecare dat[cu un sentiment real de inhibi\ie. Aceasta nu era]ns[provocat[de teama de a jigni gustul publicului, care se mul\umea cu orice „spanac“, ci de sim\ul ad`nc al r[spunderii estetice, dac[ se poate spune. Ca =i Flaubert, Caragiale trecea prin „les affres du style“, un gen de anxietate st`rnit de spiritul necru\[tor de autocontrol, dintr-un ideal de art[foarte]nalt.

Ironia]ncepe s[se desemneze limpede pentru acela care =tie c`t dispre\uia Caragiale publicitatea literar[contemporan[, improviza\ia =i scrisul spontan, necontrolat, al majorit[\ii colegilor s[i de breasl[. Ceea ce numea progres nu reflecta p[rerea lui sincer[, ci sentimentul de autosatisfac\ie al scriitorilor f[r[con=tiin\[artistic[. Exclama\ia final[pune v`rf ironiei sus\inute din acest paragraf. Ea trebuie tradus[interior cu]n\elegerea antifrazei: Vai de publicul de ast[zi (care cite=te asemenea mizerii, pretins literare)! (...)

O unitate tematic[poate fi urm[rit[ ]n schi\ele *Om cu noroc!* (1890), *Mici economii...* (1900), *Cadou...* =i *Diploma\ie* (1901). Este clasicul triunghi al menajului din „lumea bun[“, cu consim\[m`ntul interesat al so\ului, care-=i exploateaz[ so\ia, ]ntre\inut[ de „amicul casei“ sau de al\ii. Un astfel de so\ este Manolache Guvidi din prima schi\[, apoi, la r`nd, Iancu Verigopolu, Stasache Panaiotopolu =i Mandache (f[r[nume de familie). }n toate, autorul

afecteaz[istorisirea la persoana]nt`i =i familiaritatea cea mai str`ns[cu eroii masculini: „Amicul meu, Mandache“. Se vede c[„nenea“ marcheaz[diferen\a de v`rst[, „domnul Manolache Guvidi“, „amicul meu, Iancu Verigopolu“, „nenea Stasache..., amicul meu“, amicul meu, nenea care nu]mpiedic[ ]ns[familiaritatea (de=i Mandache]i r[spunde autorului tot cu apelativul nene!). Numitorul comun este conceptul „amicul“.

}n *Om cu noroc!* dou[sunt so\iile legitime care au contribuit]n sporirea patrimoniului lui Manolache Guvidi:]nt`ia, r[pit[ ]n „floarea v`rstei“ =i l[s`ndu-=i so\ul „dezolat“, cealalt[, superioar[ predecesoarei ]n „tact diplomatic“. Cu acest dar ]=i salvase cea dint`i so\ul, „om cu avere]nsemnat[, c`=tigat[ printr-o munc[ onorabil[“, c`nd „individio=ii intrigan\i“]ncercaser[s[-l surpe =i s[izbuteasc[, „cu bl`nde\e“, ceea ce ar fi compromis b[rbatul intransigent prin caracterul s[u „ne]ncovoiat =i m`ndru“. Cea de a doua so\ie, t`n[r[=i frumoas[ca =i r[posata, ob\inuse de la un hipist]nfocat, care se]ndr[gostise de o pereche de cai ai cucoanei,]n schimbul acestora, o mo=ie]n valoare de un sfert de milion! Fericitul achizi\ionator a devenit =i na=ul copilei lui Guvidi, copil[care-l va mo=teni pe boln[viciosul ei na=, prin voin\a expres[a testamentului.

Eroul din *Mici economii* nu mai este un om de afaceri, ca Guvidi, care a f[cut cheagul averii dintr-o]ntreprindere public[, o concesiune, ca pe vremea partidelor burgheze. A fost func\ionar mijlociu, cu leaf[brut[de trei sute de lei, dar a demisionat dintr-un sim\ de m`ndrie =i independen\[, resemn`ndu-se cu filozofie s[locuiasc[ ]ntr-un apartament confortabil, cu chiria anual[de dou[mii patru sute de lei, =i s[schimbe la aperitiv o h`rtie de o sut[de lei, din ... micile economii ale so\iei sale, care \ine casa =i]=i]ntre\ine so\ul din acelea=i venituri.

Nenea Stasache Panaiotopolu din *Cadou*... st[cu senin[tate]ntre dou[focuri: amicul casei, nenea Andrei, senatorul care-i cople=e=te familia cu cadouri, =i Mi=u, t`n[rul meditator al b[ie\ilor lui, amantul „de inim[“ al doamnei, adic[ al lui madam Acrivi\a Panaiotopolu. Primind ]n dar de Cr[ciun de la nenea Andrei un inel cu un brili[n\el ]n valoare de 3—4 sute de lei, Acrivi\a se pl`nge c[a pierdut inelul =i accept[ca so\ul ei s[dea anun\ la ziar. A doua zi, un brili[n\el identic apare la acul de cravat[al lui Mi=u.

Stasache se mir[de coinciden\[, dar nu-l poate b[nui pe Mi=u, un a=a „b[iat de isprav[“. A=teapt[cu]ncredere rezultatul anun\ului.

Diploma\ie are un timbru mai subiectiv. Povestitorul de la persoana]nt`i este ]nsu=i directorul *Moftului rom`n* =i el refuz[lui Mandache, care-=i a=teapt[consoarta pe trotuar, un abonament gratuit... Doamna este plecat[

s[trateze cu un „ciufut b[tr`n“ cump[rarea ]n condi\ii mai avantajoase a unei case. Diferen\a este de dou[ mii de lei. O bagatel[! O va ob\ine doamna sau nu? So\ul se ]ndoie=te: b[tr`nul e ciufut al dracului! Datorit[ei, nenea Mandache, suprimat pentru lips[de studii, este men\inut, ba chiar =i avansat prin „diploma\ia“ ei, cu care]i „traduce“ pe to\i. Ce e aceast[diploma\ie?]ntreab[autorul. Un fel de a privi, de a seduce omul cu vorba, r[spunde fericitul so\. Doamna,]ntr-adev[r,]n acea zi, l-a „tradus“ =i pe b[tr`nul ciufut, =i p`n[la urm[=i pe directorul *Moftului rom`n,* ob\in`nd de la el abonamentul f[r[plat[. (...)

Ironia joac[ ]n satira social[a lui Caragiale rolul sugestiei]n poezie. Analogia poate fi]mpins[mai departe. Dac[este adev[rat c[una din sursele ad`nci =i nesecate ale]mprosp[t[rii talentelor lirice este naivitatea, acea facultate genuin[, proprie copiilor =i adolescen\ilor, de a se minuna de fiecare dat[de ineditul aspectelor multiple ale naturii, de miracolul ve=nic nou al mediului cosmic, al galaxiilor =i al boltei]nstelate, atunci este =i]n natura comicului de a se dovedi inepuizabil acelora ce =tiu s[-=i mitocoseasc[cu luciditate =i prin disciplin[voluntar[un soi de candoare. Acesta este secretul celor mai bune din schi\ele lui Caragiale, precum =i al publicisticii sale,]n care criticul social se transform[ ]n critic teatral, muzical, sau]n estetician, precum =i, ocazional,]n ziarist politic.

+ERBAN CIOCULESCU, *Caragialiana*, Bucure=ti, Editura Eminescu, 1974

Despre Lache =i Mache sau despre a-fi-cu-cel[lalt. Gra\ie festelor pe care,]n posteritate, destinul le joac[c`te unui scriitor, umoristul George Ranetti este ]nc[ prezent ]n con=tiin\a noastr[ cultural[ nu at`t datorit[propriei crea\ii, c`t datorit[replicii memorabile pe care i-a dat-o, la apari\ia *Momentelor,* lui I. L. Caragiale: „Nu *Momente*, maestre, ci *Monumente* trebuia s[botezi admirabilul volum, c[ci fiecare din paginile lui e un monument de spirit de observa\ie, de spirit sadea, de perfec\iune artistic[“[1]. Verdictul acesta,

---

[1] }n privin\a recept[rii]n epoc[a *Momentelor*, v. sec\iunea de note la I. L. Caragiale, *Opere*, II, edi\ie critic[de Al. Rosetti, +erban Cioculescu =i Liviu C[lin, E. S. P. L. A., 1960, p. 581 =i urm. Totodat[, pentru a]n\elege reac\ia venerabilului s[u confrate de la 1901 =i cauza pentru care seninul orizont de a=teptare al acestuia a fost tulburat de apari\ia *Momentelor*, cititorul de ast[zi trebuie s[\in[seama de premisele fundamentale revelate,]nc[ ]n 1935,

nu lipsit, inten\ional, de un anume accent calamburesc, este ast[zi definitiv =i unanim ratificat de exegeza literar[. Dar la 1901 lucrurile st[teau cu totul altfel, c[ci o parte din contemporanii lui Caragiale p[strau o rezerv[radical[fa\[de *Momente,* care,]n opinia lor, ar fi reprezentat, spre deosebire de teatru =i nuvele, opera minor[a scriitorului. Unele reac\ii imediate, fie la publicarea „momentelor“]n ziarul *Universul*, fie la apari\ia lor]n volum, sunt]n privin\a aceasta]ntru totul semnificative (de altfel,]nc[ ]n 1890,]n leg[tur[cu schi\a *25 de minute,* Duiliu Zamfirescu,]ntr-o scrisoare c[tre Titu Maiorescu, decreta: „Caragiale ar trebui oprit,]n interesul reputa\iei sale de scriitor, de a publica fleacuri“[1]. Cauza prim[care a favorizat ac\iunea de desconsiderare condescendent[a schi\elor pare a fi cea revelat[de Paul Zarifopol: „E de g`ndit dac[ nu cumva unor dintre cetitori sau litera\i tip[rirea ]n foileton de gazet[ popular[ nu crea, ea singur[, o prevenire defavorabil[ scriitorului. Pe un bucure=tean intelectual l-am auzit zic`nd, pe c`nd ]nc[ mai tr[ia Caragiale, c[ sunt ]n capitala noastr[ o sum[ de b[ie\i spirituali, gata s[-\i fabrice oric`nd m[run\i=uri amuzante ca ale lui Caragiale“[2]. Ipoteza lui Zarifopol]=i g[se=te confirmarea, de pild[,]n afirma\ia dispre\uitoare a lui G. Panu, dup[care,]n ultimele decenii de via\[, Caragiale n-ar mai fi scris „altceva dec`t oarecare

---

de +erban Cioculescu: „*Schi\ele* =i *Momentele* nu au avut succes de libr[rie imediat =i r[sun[tor. (...) Numai o burghezie istoric[, ridicat[printr-o evolu\ie fireasc[,]n decurs de veacuri,]nst[rit[prin munc[de genera\ii =i independent[,]=i dezvolt[un spirit de autocontrol, care se]ncoroneaz[cu opere de satir[ustur[toare. Societatea rom`neasc[ de la sf`r=itul secolului al XIX-lea nu se afla]n aceast[situa\ie. N[scut[oarecum spontan, prin imitare =i adaptare brusc[, burghezia noastr[era inapt[de spirit autocritic. (...) Ivirea lui Caragiale,]n acest sens, este de bun[seam[prematur[=i accidental[. (...) Caragiale nu g[se=te un public potrivit, con=tient de priza pe care o ofer[umorului, care s[se recunoasc[voios]n tr[s[turile caricaturale =i s[aplaude f[r[reticen\e. Proasp[ta burghezie se cere idealizat[ ]n portrete retu=ate =i dac[e posibil cu obrajii]mbujora\i de un carmin sp[l[cit, ca]n arta fotografic[de b`lci. Este un semn de civiliza\ie]naintat[gustul pentru caricatur[=i chiar acela pentru fotografia f[r[retu=[...“ (*Caragialiana*, Bucure=ti, Editura Eminescu, 1974, pp. 155—156).

[1]*Duiliu Zamfirescu =i Titu Maiorescu]n scrisori*, cu un cuv`nt de introducere =i]nsemn[ri de Emanoil Bucu\a, Casa +coalelor, f. a., p. 73.

[2]Paul Zarifopol, *Introducere la I. L. Caragiale*, *Opere*, I, Bucure=ti, Editura „Cultura Na\ional[“, 1930, p. XXXVII.

siluete =i tipuri pentru *Universul*“. Privirii naive a multora dintre contemporanii scriitorului — nedezb[ra\i]nc[de vechea deprindere, mo=tenit[de la un Dinicu Golescu, de a m[sura operele de art[cu metrul — *Momentele* le apar,]n mod automat, datorit[dimensiunii lor miniaturale, ca simple crochiuri, ca „m[run\i=uri amuzante“ ori „fleacuri“, ca lucruri neserioase, cu tot felul de „figuri care sunt numai schi\ate“ =. a. m. d. }n aceast[capcan[cade]nsu=i H. Sanielevici, al c[rui comentariu, elogios =i substan\ial, se]ncheie]ns[cu o exclama\ie de regret: „Ce p[cat c[d. Caragiale nu se poate concentra pentru a str`nge ]ntr-o comedie comoara de observa\iuni f[cute asupra altor p[turi sociale dec`t cele zugr[vite]n *Scrisoarea pierdut[* =i]n *Noaptea furtunoas[*!...“[1]. Dar motivul fundamental ce trebuie s[fi declan=at cecitatea estetic[ ]n fa\a schi\elor =i care o =i explic[se afl[, cred,]n rela\ia aproape nemediat[dintre „momente” =i realitatea de ultim[or[pe care ele o reflect[. Ca]ntr-un serial de actualit[\i, secven\ele caragialiene reproduc fragmente vii, caracteristice, din contingent =i abund[ ]n referiri =i aluzii la tribula\iile cotidiene din epoc[, fapt ce a creat, aproape firesc, falsa impresie a unor texte minore, cu timbru foiletonistic =i, deci, efemer. Intuind, cu siguran\[, primejdia unei asemenea recept[ri depreciative =i superficiale a volumului s[u, Caragiale a pus, al[turi de „momente”, =i crea\ii de alt[factur[, mai „elevate” (cum sunt *La hanul lui M`njoal[* sau *La conac*) =i care dau senza\ia de „literatur[”, de „inven\ie”, favoriz`nd evaziunea cititorului din realitatea imediat[. }n mod paradoxal]ns[, proced`nd astfel, scriitorul a accentuat contrastul dintre aceste opere de tip diferit =i a ]nlesnit tocmai inevitabilul: mul\i dintre contemporanii s[i, elogiind *La hanul lui M`njoal[*, au depl`ns, ]n schimb, excesul de actualitate =i a=a-zisa netransfigurare a celorlalte proze, care — dup[ cum spune un publicist din epoc[ — „se ]nv`rtesc]n jurul ber[riilor din Pia\a Teatrului =i, oric`t de frumos ar fi scrise, parc[ ]nchid orizontul”...

Momentele reprezint[,]ntr-adev[r, reflexele uimitor de prompte ale unor evenimente reale, absorbind =i conserv`nd efervescen\a =i vehemen\a iscate ]n jurul lor, ecourile lor profane, de culise, materializate ]n comentarii, argumenta\ii pro =i contra, polemici, confirm[ri =i dezmin\iri, specula\ii, zvonuri, b`rfe etc. De aceea, fraza emblematic[, potrivit[mai tuturor „momentelor” =i suger`nd „atmosfera]nc[rcat[” a schimbului de opinii pe baza „ultimelor informa\iuni” este cea din debutul *Inspec\iunii*: „Mai mul\i prietini — impiega\i]n diferite administra\ii publice — stau de vorb[, la masa

[1] H. Sanielevici, *}ncerc[ri critice*, Bucure=ti, Institutul de arte grafice „Carol Göbl“, 1903, p. 23.

lor obicinuit[ ]ntr-o ber[rie, despre chestiunile la ordinea zilei”. Astfel, *Situa\iunea* reflect[tocmai un moment de v`rf,]ncordat, al tratativelor dintre guvern =i banca german[Disconto-Gesellschaft, iar o alt[etap[a acestor convorbiri financiare,]n care se amestec[=i societatea american[Standard-Oil, este fixat[ ]n *Politic[ ]nalt[*. Anumite aspecte tensionate ale rela\iilor balcanice sunt imediat]nregistrate: dup[comiterea]n Bucure=ti a unui asasinat (22 iulie 1900), apar]n serie: *Ultima or[*!... (18 august), *Boris Sarafoff*!... (25 august — 1 septembrie), *Cum st[m*... (8 septembrie); verdictul procesului cauzat de crima men\ionat[s-a dat la 30 septembrie, iar ecourile acestuia sunt]nregistrate, la scurt[vreme,]n *O lacun[*... (13 noiembrie). Apoi, dup[multe runde de duscu\ii, un nou guvern, cu o coloratur[aparte, junimist-conservatoare, este instalat la 7 iulie 1900, a=a]nc`t deja la 14 iulie, ]n ziarul *Universul*, „amicul X” ne ofer[ am[nunte foarte exacte despre componen\a ministerial[ (aportul s[u fantezist f[c`ndu-se sim\it din plin numai]n privin\a a=a-ziselor discu\ii preliminarii dintre P. P. Carp =i Take Ionescu[1]). Un alt „moment”, *Cam t`rziu*... apare la 13 octombrie 1900, cur`nd dup[votarea „legii \uicii“ (3 octombrie). Schi\a *Atmosfer[ ]nc[rcat[* e declan=at[de instituirea „monopolului b[uturilor spirtoase“; *Articol de reportaj*, de boala prin\ului mo=tenitor; *Teatrul la \ar[*, de ideea n[stru=nic[a lui I. Kalinderu de a]nfiin\a un soi de teatru s[tesc; *Emula\iune*, de ecourile vizitei elevilor liceului severinean „Traian“]n capital[; *Ultima emisiune*..., de zvonurile st`rnite de proiectele privitoare la ameliorarea situa\iei financiare, degradate „din cauza crizei de care suferea tezaurul public“; *Tren de pl[cere*, de moda partidelor de pl[cere la Sinaia; *}nfior[toarea* =i *]ngrozitoarea =i oribila dram[din str. Uranus*, de publicitatea odioas[f[cut[de ziare]n jurul unei sinucideri pasionale etc., etc. Un epilog amuzant, cu consecin\e]n cadrul schimburilor reciproce dintre fic\iune =i realitate, a avut publicarea schi\ei *O zi solemn[*, consacrat[lui Leonida Condeescu, personaj real, de oarecare notorietate]n epoc[, aflat chiar]n momentul apari\iei foiletonului]n aten\ia opiniei publice datorit[activit[\ilor sale rizibile; se pare c[eroul, cuprins brusc de un sentiment de imortalitate derizorie, i-a mul\umit,]ntr-o epistol[, lui Caragiale,]ntr-un fel care]l]nrude=te cu Dobcinski-Bobcinski, cuplul gogolian: „... c`t o tr[i \ara asta, ce-ai scris dumneata a=a de frumos, o s[ se citeasc[ c`t lumea =i p[m`ntul =i cu chipul acesta viitorii mei concet[\eni o s[afle c[ ]n ora=ul

[1] }n privin\a restabilirii adev[rului istoric, v. comparativ T. Maiorescu, *Istoria contimporan[a Rom`niei* (1866 — 1900), Bucure=ti, Editura libr[riei Socec, 1925, p. 435.

Mizil a tr[it c`ndva un oarecare Leonida Condeescu…“[1] }n leg[tur[cu simultaneitatea perfect[dintre momentul emiterii foiletoanelor din *Universul* =i momentul recept[rii lor de c[tre cititori, +tefan Cazimir aduce un argument important: „Caracterul «documentar» al schi\elor se afirm[=i]n alt mod, prea pu\in sesizabil ast[zi, dar de o cert[rezonan\[ ]n contemporaneitate: prin adecvarea calendaristic[a subiectelor sau m[car a unor detalii ale textului. (…) Restabilind reperele cronologice ale inspira\iei lui Caragiale, r[sfoim parc[un album]n epoc[,]n care orice stamp[conserv[un fragment autentic al timpului revolut“[2]. Astfel, nu]nt`mpl[tor, *La Mo=i…* apare tocmai ]n toiul t`rgului tradi\ional, c`nd „de pe at`tea strade =i c[i, ca de pe at`tea bra\e ale unui fluviu uria=, se vars[, ca-ntr-o mare zgomotoas[, pe bariera de la capul podului T`rgului de Afar[, valuri peste valuri de omenire“. *Duminica Tomii* e tip[rit[ ]n preajma zilei sf`ntului Toma, iar *De ]nchiriat* =i *Caut cas[…* ]n proximitatea zilelor de sf`ntul Dumitru =i sf`ntul Gheorghe, c`nd,]n Bucure=ti,]ncepea agita\ia mutatului. O *cronic[de Cr[ciun...* =i *Cadou...* au ca pretext s[rb[torile de iarn[=i apar chiar]n timpul acestora, fix`nd totodat[ambian\a climatic[: „+-afar[-i grozav ... =i plou[=i ninge; =i pic[=i-nghea\[... o zloat[cumplit[... un vifor nebun ... o vreme pr[p[d!“. Acela=i tip de cadru meteorologic precis, cu trimitere la zi =i anotimp, se afl[ ]n multe alte schi\e. *Atmosfer[ ]nc[rcat[*, tip[rit[la 10 martie 1900, debuteaz[cu o referin\[sugestiv[=i familiar[pentru cititorul vremii: „E o zi posomor`t[ de prim[var[ ...“; *O zi solemn[* (21 aprilie 1900): „Zi-nt`i de mai stil nou 1900, zi de rede=teptare, ziua florilor, ziua triumfului prim[verii ...“; *Situa\iunea* (23 iunie 1900): „A fost o zi]ngrozitor de fierbinte“; *Ultima or[*! ... (18 august 1900): „Vreme splendid[, de=i prea c[lduroas[...“; *Ultima emisiune...* (6 noiembrie 1900): „Afar[e o vreme c`ineasc[; plou[ ca prin sit[ =i bate v`nt rece. }ncepe iarna“ etc., etc.

Datorit[capacit[\ii absolute de absorb\ie a oric[rui fel de mostr[extras[din straturile multiple ale realit[\ii, *Momentele* con\in o catagrafie mozaicat[a evenimentelor, mentalit[\ilor =i moravurilor de sf`r=it de veac =i, totodat[, de ]nceput de secol rom`nesc. Iat[de ce,]n *Note =i impresii*, G. Ibr[ileanu afirm[despre Caragiale c[„este cel mai mare istoric al epocii dintre 1870—1900. Un istoric complect, care arat[, care critic[=i care explic[“, iar]n prefa\a

---

[1] I. Suchianu, *Diverse]nsemn[ri =i amintiri*, Tipografia ziarului „Universul“, p. 78.

[2] +tefan Cazimir, *Caragiale. Universul comic*, Editura pentru literatur[, 1967, pp. 181 — 182.

edi\iei a II-a a *Spiritului critic*... \ine s[precieze c[paragraful referitor la opera caragialian[ar trebui remaniat, „pentru c[, de la r[zboi]ncoace, m[conving din ce]n ce mai mult c[acest om a v[zut mai bine dec`t oricine]n realitatea noastr[social["[1]. Constituind proiec\ii, de o acut[promptitudine, ale unor *momente* de via\[familial[, public[, social-politic[sau,]n genere, ale unor *momente* din aria raporturilor interumane, schi\ele caragialiene cuprind o cantitate apreciabil[de adev[r istoric, ce poate fi confruntat cu alte surse de informa\ie: ziarele vremii, memorii, coresponden\[, discursuri parlamentare[2] =. a. m. d. Nu e, deci, de mirare c[contemporanii lui Caragiale receptau „momentele"]n cu totul alt mod dec`t noi, din unghiul viu al cunoa=terii sensibile, savur`nd =i]n\eleg`nd altfel comentariile, aluziile, polemicile =i reac\iile personajelor. +i, iar[=i, nu e de mirare c[, pentru cititorii *Universului*, foiletoanele acestea, din cauza actualit[\ii lor imediate, puteau crea =i impresia perisabilit[\ii, a netransfigur[rii =i a lipsei de transcenden\[artistic[. Aceasta =i fiindc[reprezent`nd o fixare a momentului — nu numai a unei anumite zile, ci adeseori a unei anumite ore sau clipe — schi\a caragialian[ include, mai totdeauna, cum am v[zut, =i fi=a de observa\ie a timpului, ]ncep`nd cu datarea calendaristic[(preciz[rile temporale, foarte minu\ioase]n foiletoanele din *Universul*, au fost,]ntr-o oarecare m[sur[, atenuate de Caragiale, c`nd =i-a str`ns „momentele"]n volum): „M[aflam alalt[ieri, luni diminea\a ..." sau „Nu crez s[fi auzit vreodat[ ]n via\a mea mai multe nout[\i ca luni diminea\a]n parcul de la Sinaia" (*Ultima or[*! ...);

---

[1]G. Ibr[ileanu, *Note =i impresii*, Ia=i, Editura „Via\a Rom`neasc[", 1920, p. 227; idem, *Spiritul critic ]n cultura rom`neasc[*, Ia=i, „Via\a Rom`neasc[", 1922, p. 1. Ideea e reluat[ de Tudor Vianu, ]n +erban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii rom`ne moderne*, I, Casa +coalelor, 1944, p. 294.

[2]*Momentele* pot fi citite, de pild[,]n paralel cu *Istoria contimporan[a Rom`niei* (1866—1900) a lui Titu Maiorescu. Astfel, referin\ele din *Istoria contimporan[* ... la perioada a=a-numitului „viziriat" dovedesc c[, dac[„proza" lui Caracudi, din *Reportaj*, este fantezist[, intui\ia care-i st[la baz[e,]n schimb, exact[: am[nuntelor despre boala prin\ului Ferdinand le corespund cele din *Articol de reportaj*, iar informa\iile despre manipularea studen\ilor]n diverse ac\iuni politice consun[cu cele din *Tempora*... Dup[cum]n privin\a rela\iilor umilitoare ale guvernului cu Disconto-Gesellschaft, indignarea, chiar a=a confuz[cum e, a amicului Nae din *Situa\iunea* e identic[cu aceea a lui Titu Maiorescu, a=a cum o]nregistreaz[*Istoria contimporan[*...

„... vom vedea joia viitoare, cum ...“ (*Boris Sarafoff...*, dar sintagma o reg[sim =i]n *Tren de pl[cere* ori]n *Inspec\iune*); „Ieri seara,]n ajunul Sf. Dumitru ...“ sau „asear[“ (*Mici economii ...*); „Ieri, zi-nt`i de mai stil nou 1900 ...“ (*O zi solemn[*); „Alalt[ieri, ]nt`lnindu-m[...“ (*|al*! ...); „Zilele trecute, trebuia s[aleg o tem[dintre mai multe, pentru o cronic[de Cr[ciun ...“ (*Cadou...*); „Mar\i seara, m-am suit la Sinaia]n trenul 14 ...“ *(}nt`rziere)*; „S-a hot[r`t! trebuie s`mb[t[ ...“ (*O conferen\[*); „Joia trecut[, 21 mai, neav`nd treab[, m[plimbam]ncet pe Calea Victoriei, pe la =apte seara ...“ (*Repausul dominical*) etc. Toate pasajele acestea de ordin conjunctural-cotidian scot]n eviden\[faptul c[, liminar, *Momentele* au constituit un fel de *proz[ocazional[* — *Gelegenheits-prosa*, cum i s-ar putea spune, transform`nd conceptul goethean — o proz[ provocat[, deci, direct de una sau alta dintre ]nt`mpl[rile sau impresiile reale, de ultim[or[, care tocmai se cristalizeaz[=i se consum[ ]n prezentul imediat al celui ce le transcrie. Ceea ce m[rturise=te Goethe, care respinge „poeziile pl[smuite“, despre punctul de plecare al crea\iei sale se potrive=te =i pentru Caragiale: „Toate poeziile mele sunt poezii ocazionale (*Gelegenheitsgedichte*), inspirate de realitate =i av`ndu-=i r[d[cinile ]n realitate“[1], aceasta d`ndu-i artistului at`t ocazia, c`t =i substan\a operei lui. Declan=at[de cele mai variate „ocazii“ oferite de realitate, proza aceasta trebuie s[fi p[rut, multora dintre contemporanii scriitorului, insuficient desprins[de contingent, a=adar dependent[de o actualitate efemer[=i,]n consecin\[, la fel de perisabil[. O asemenea proz[ocazional[pare s[tr[iasc[numai c`t tr[ie=te =i fragmentul de realitate reflectat, at`t timp c`t „ocazia“ supravie\uie=te, c`t interesul]n jurul unui eveniment nu se stinge]nc[. Astfel c[,]n epoca recept[rii sincrone, putea p[rea c[*Momentele* nu r[sfr`ng actualitatea peren[a artei, ci doar pe aceea trec[toare a realit[\ii. }ntr-un dialog de tip platonician,]n care sub diverse m[=ti se]nfrunt[opinii diferite asupra destinului]n eternitate al operei caragialiene, E. Lovinescu a]nregistrat, foarte precis, impresia aceasta (reprezentat[,]ndeosebi, de Pompiliu Eliade): „Eroii lui Caragiale sunt reprezentativi, dar numai pentru *o epoc[m[rginit[* (s. n.); ei sunt tipici. }n]nchegarea lor intr[ceva =i din sufletul omenesc din toate vremile, dar intr[totodat[=i prea multe lucruri legate de ni=te]mprejur[ri restr`nse, ce tind s[ dispar[ cu des[v`r=ire“[2]. Proza

[1] Johann Peter Eckermann, *Convorbiri cu Goethe*,]n rom`ne=te de Laz[r Iliescu, Editura pentru literatur[, 1965, p. 57.

[2] E. Lovinescu, *Opere, IV*, edi\ie]ngrijit[de Maria Simionescu =i Alexandru George, Editura Minerva, 1986, p. 164.

ocazional[a *Momentelor* ar fi urmat s[se volatilizeze o dat[cu extinc\ia cauzelor generate de realitate; aceast[proz[a=a-zis „m[rginit[“ ar fi trebuit s[dispar[o dat[cu „epoca m[rginit[“ pe care o circumscrie. +i, totu=i, s-a]nt`mplat exact pe dos. *Momentele* =i-au conturat o aur[ de eternitate =i o autoritate de etalon tocmai pe m[sur[ ce s-au ]ndep[rtat de actualitatea pasager[, pe m[sur[ ce particulele de contingent s-au dezagregat. La origine, *Momentele* au fost ]nt`mpl[ri din realitatea imediat[=i primii lor cititori,]n fireasc[cuno=tin\[de cauz[, le-au =i recunoscut ca atare; un paradox fericit, iscat chiar din interiorul acestor schi\e, face]ns[ca =i noi, ast[zi, s[le percepem,]n esen\[, la fel, f[r[a avea senza\ia c[deasupra lor s-a l[sat o cea\[a vetuste\ii. Cu alte cuvinte, dac[nu le mai recept[m doar ca anumite]nt`mpl[ri de zi cu zi, ce pot fi datate precis (precum ]ntr-o proz[ ocazional[), le recept[m, ]n schimb, ca epure ale oric[ror ]nt`mpl[ri cotidiene. Dac[, liminar, p[reau exponen\iale numai pentru „]mprejur[rile restr`nse“ ale unei „epoci m[rginite“, ele se dovedesc acum valabile pentru]mprejur[ri generale.

Cum s-a remarcat adeseori, schi\ele caragialiene circumscriu profilul, mentalitatea =i habitudinile micului burghez de la sf`r=itul veacului trecut =i de la ]nceputul secolului nostru[1]. Dovada c[ *Momentele* nu au ]ns[, ]n prezent, doar un interes istoric =i documentar o d[ at`t faptul c[pentru noi ele =i-au p[strat, intact[,]ntreaga prospe\ime, c`t =i faptul c[prin prisma multor situa\ii narative =i replici ale schi\elor numim =i recunoa=tem aspecte tipice ale comportamentului nostru. Aceasta =i fiindc[, a=a cum observ[prozatorul Radu Cosa=u, „fiin\a noastr[e caragialo-eminescian[“[2]. Dar explica\ia primordial[

---

[1] Constatarea aceasta necesit[, probabil, o anume nuan\are, posibil[prin filtrul teoriei lui +t. Zeletin, de=i acesta, fapt curios, nu-l pomene=te,]n context, pe Caragiale. Prezen\a insistent[,]n prim-planul ori]n fundalul *Momentelor*, a func\ionarilor de toate rangurile (lumea emblematic[a lui Mitic[=i Costic[, a lui Mache, Lache =i Tache, a lui Nae etc.) revel[c[, aici, e circumscris[,]n primul r`nd, a=a-numita „birocra\ie or[=eneasc[ parazitar[“, cu un rol important „]n procesul de tranzi\ie de la vechiul la noul regim“ =i care, form`nd „o p[tur[social[neutr[“, frustrat[de „leg[turi de interese economice“ cu celelalte clase sociale,]n lupta ei pentru subzisten\[, adic[ ]n „lupta pentru buget“, se dedic[cu fervoare unicei activit[\i ce-i poate oferi avantaje, adic[politicii, „gata a-=i acorda serviciile partidului care-i deschidea mai frumoase perspective bugetare“ (V. +tefan Zeletin, *Burghezia rom`n[. Origina =i rolul ei istoric*, Bucure=ti, Cultura Na\ional[, 1925, p. 145 =i pp. 163—164).

[2] Radu Cosa=u, *Sonatine*, Bucure=ti, Editura Cartea Rom`neasc[, 1987, p. 41.

a vitalit[\ii ne]trerupte a *Momentelor*, ca =i a cauzei pentru care ele transcend statutul de proz[ocazional[, trebuie s[fie, cred, de natur[ontologic[=i existen\ial[. S-a vorbit,]n mod unanim, despre sociabilitatea absolut[a eroului generic al *Momentelor*, despre capacitatea lui continu[de adaptare la]mprejur[ri =i cu semenii s[i; altfel spus, despre tr[irea lui conform[unei „filozofii a imediatului“, care-i revel[instinctul de „asocia\ie gregar[“ [1], datorit[c[ruia „]l]nt`lnim a=a de adesea, pretutindeni:]n somptuoasele saloane de elit[,]n sindrofiile modeste de mahala, la Cap=a, la Gambrinus, la Zdrafcu, la Jockey =i la cafeneaua Schreiber din Lipscani,]n Orient-Expres,]n tramcar,]n cupeu cu roate de cauciuc, pe jos]n galo=i — pretutindeni gata a te saluta cu toat[afabilitatea =i a-\i]ntinde cordial m`na lui, s[fii mitropolit sau paracliser, general ori c[prar, ministru ori comisionar de strad[, nobil, mojic =.cl.“ Punerea unui semn de egalitate]ntre impulsul acesta vehement c[tre sociabilitate =i spiritul nostru meridional (cum procedeaz[,]ntre al\ii, G. C[linescu =i Pompiliu Constantinescu), chiar dac[real, nu face dec`t s[ marginalizeze, ]ntr-un sens, semnifica\ia global[ a schi\elor, d`ndu-le o inevitabil[valoare local[. Or, dup[p[rerea mea, *Momentele* au o miz[actual[mai mare, una esen\ial[— asta ar explica, de fapt, =i perenitatea lor — c[ci ele constituie o multipl[concretizare a fa\etelor prin care omul este o fiin\[-]n-lume,]n consecin\[, a faptului de-a-fi-]ntotdeauna-cu-cel[lalt. Aceast[constant[reprezint[un dat originar, determinant al existen\ei umane =i al vie\uirii]n banalitatea cotidian[; at`t ]n raporturile cu exterioritatea, c`t =i]n cele cu sine, individul, „]n calitate de fiin\[-]n-lume este deja cu cel[lalt“[2], acesta fiind modul s[u imediat =i elementar de a fi. „Lumea c[reia]i apar\in este totdeauna o lume pe care o]mpart cu al\ii, pentru c[fiin\a-]n-lume este o fiin\[-]n-lume-cu ...“[3]; tr[im perpetuu sub impactul coexisten\ei, al]nt`lnirii cu cel[lalt, ]ntruc`t avem, originar,]n noi structura esen\ial[de

---

[1] Pompiliu Constantinescu, *Caleidoscop*, edi\ie]ngrijit[de Constan\a Constantinescu, Editura Cartea Rom`neasc[, 1974, p. 235.

[2] Martin Heidegger, *Sein und Zeit*, cons.]n trad. fr. *L'Être et le Temps*, traduit de l'allemand et annoté par Rudolf Boehm et Alphonse de Waelhens, Gallimard, 1964, p. 157.

[3] Martin Heidegger, op. cit., p. 150. De men\ionat, totodat[, c[un spa\iu larg este acordat „falsei]nt`lniri cu cel[lalt“ de c[tre V. Fanache]n eseul *Caragiale*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984, pp. 95—110

Mitsein, adic[de „fiin\[-cu ...“, aspirat[mereu de „mediul ambiant comun al preocup[rii“]mp[rt[=ite cu semenii no=tri pentru acelea=i lucruri (deloc]nt`mpl[tor, toate personajele *Momentelor* sunt egal interesate de „chestiunile la ordinea zilei“, particip`nd cu fervoare la c`te o „discu\iune foarte animat[“). }n sf`r=it, simplific`nd datele problemei, se poate spune c[eu reprezint o fiin\[-cu-cel[lalt =i, simultan, cel[lalt, o fiin\[-cu-mine, deoarece cu to\ii posed[m constitutivul existen\ial al lui „a-fi-cu ...“. Emblema umoristic[a acestei]nso\iri sau dedubl[ri ontologice o]ncarneaz[pregnant cuplul Lache =i Mache, care „nu sunt dec`t unul =i acela=i ]n dou[ fe\e, *doime de o fiin\[* (s.n) =i nedesp[r\it[. Via\a lor seam[n[ foarte mult cu un sistem dublu solar, ]n care fiecare joac[ pe r`nd rolul centrului, pe c`nd cel[lalt „i se rote=te ]mprejur“. Tot a=a de reprezentativ e Mitic[ — fiin\a-]n-lume prin excelen\[ — pe care „]l ]nt`lnim at`t de des —]n pr[v[lii, pe strad[, pe jos,]n tramvai,]n tramcar, pe biciclet[,]n vagon,]n restaurant, la Gambrinus —]n fine pretutindeni“. Dar ca fiin\[-]n-lume, omul constituie o figur[indistinct[(cum remarc[Heidegger,]n acest caz, noi suntem asemeni altora, iar al\ii sunt asemeni nou[, c[ci]n lume ceilal\i nu reprezint[ceea ce este diferit de noi, ci tocmai ceea ce nu se distinge de noi, deoarece vie\uim cufunda\i]n anonimatul sim\ului comun);]n aceast[privin\[, intui\ia lui Caragiale func\ioneaz[irepro=abil, portretul lui Mitic[fiind creionat la modul impersonal, decojit de absolut orice tr[s[tur[particularizant[=i expresiv[, „micul parizian“ put`nd fi oricine =i nimeni totodat[: „El nu e nici t`n[r, nici b[tr`n, nici frumos, nici ur`t, nici prea-prea, nici foarte-foarte; e un b[iat potrivit]n toate...“ }n zona neutr[=i anonim[a banalit[\ii cotidiene, unde „distinc\iile de nivel =i autenticitate“ se =terg, suntem cu to\ii la fel, f[r[identitate real[=i unic[, a=a]nc`t putem fi =i viceversa (ca procedeu =i simbol, sintagma apare cu insisten\[ ]n toat[ opera caragialian[): „Cine zice Lache zice Mache =i viceversa“, fiindc[ „]n adev[r ace=ti doi oameni nu pot avea dec`t una =i aceea=i istorie“. Ca urmare, numele noastre,]n fond conven\ionale, ies unele din altele precum cutiile chineze=ti, c[ci nu singularizeaz[o persoan[, ci reflect[doar modul de a-fi-cu-altul: Ni\[Ghi\escu =i Ghi\[Ni\escu (]n *Triumful talentului ...*); Mihail Constantinescu, prim-redactorul *Luminii*, =i Constantin Mih[ilescu, directorul *Aurorii* (]n *Groaznica sinucidere din strada Fidelit[\ii*); George Marinescu =i Marin Georgescu, din *De]nchiriat*, proprietarii unor „case gemene, peste putin\[de deosebit dac[una n-ar purta num[rul 7 simplu =i cealalt[7-bis“; Nicolae Georgescu =i George Nicolaescu, Marin Dumitrescu =i Dumitru Marinescu, Basile +tef[nescu =i +tefan Basilescu, Mihai Dobrescu

=i Dobre Mih[escu (]n *Cum se na=te o revist[*?) =.a. }n *O lacun[...*, patronimicele eroilor sunt alese dinadins din aria ierarhiei biserice=ti (Diaconescu/ Preotescu), tocmai pentru a sugera posibilitatea confund[rii =i inter=anj[rii lor, dup[cum, alteori, erori voite ale scriitorului fac ca, tot]n *Groaznica sinucidere...*, „doftora=ul“ Mi=u Zaharescu s[se cheme =i Mi=u Zamfirescu, iar]n *Lan\ul sl[biciunilor*, junele protejat Mitic[Georgescu (dintr-a patra) s[devin[Mitic[D[sc[lescu (dintr-a =asea) ... Tot a=a,]n schi\a *La Pa=ti!* — „Oric`t s[ zici, teribil[ potriveal[!“ — amicul lui Lache, „alt func\ionar comercial, tot comestibile et colori“, nu constituie dec`t un Lache II, ambii av`nd — iar[=i „teribil[ potriveal[, domnule!“ — „deodat[ acela=i g`nd“ =i acelea=i gesturi, identici ca ni=te mecanisme de serie, at`ta doar c[ pe unul ]l „sup[r[ gheata din dreapta“, iar pe cel[lalt, „a din st`nga“ etc.

Cum convie\uiesc fereca\i]n cercul modului de a-fi-]mpreun[, sf[r`marea vreunei verigi din „lan\ul sl[biciunilor“ reciproce ]i alarmeaz[, cu adev[rat, pe eroii *Momentelor*, care depl`ng, cu o retoric[patetic-panicat[, posibila izolare =i ruptur[de ceilal\i. }n ciuda tonului fundamental umoristic, spectrul singur[t[\ii pentru omul ce reprezint[o „fiin\[-cu ...“ declan=eaz[surprinz[toare accente dramatice, chiar dac[=arjate,]n *Tren de pl[cere, Identitate..., Lache =i Mache* =i,]ndeosebi,]n *Repausul dominical*. Iat[o mostr[semnificativ[din lamenta\ia furioas[a buim[citului domn Mihalache: „A! e grozav s[ai fiin\e iubite, r[t[cite departe de tine, =i s[nu =tii la un moment]n ce loc se afl[, ce fac, ce li se-nt`mpl[, ce vorbesc, ce simt, ce g`ndesc despre tine ... le e dor de tine, cum \i-este \ie de ele? etc., etc. «Unde dracul s-a b[gat[r[?» zice d. Georgescu ... +i iar o]njur[tur[— de ast[-dat[la adresa tutulor celor trei fiin\e iubite pe cari le caut[f[r[s[le g[seasc[“. Sau o alta din acea a=a-zis[„nuvel[“ despre „inseparabilii Orest =i Pilad“ ai timpurilor moderne, unde dezn[dejdii din cauza disloc[rii cuplului — „}n seara acelei zile nefaste, Lache, b`nd trist =i zdrobit cafeaua, a fost ]ntrebat cu mult interes de to\i mu=teriii =i chelnerii din cafenea, c[ ce s-a f[cut Mache. El r[spundea cu ad`nc[am[r[ciune =i cu glasul]necat: «De unde pot pentru ca s[=tiu eu? ... Nu =tiu!»“ —]i urmeaz[miracolul restabilirii androginiei existen\iale: „Pentru a o suta oar[era s[i se adreseze aceea=i]ntrebare, la care probabil el ar fi r[spuns cu acelea=i amare cuvinte, c`nd Mache, plouat ca un cotoi aventurier, intr[ ]n cafenea: nu se v[zuser[ de dou[zeci =i trei de ceasuri =i trei sferturi! Aceea ce se petrecu ]n momentul acela ]ntre ei nu se poate scrie cu nici un fel de condei. Am`ndoi cu lacrimi]n ochi se repezir[ ]n bra\e unul la altul cum se repede fierul la magnet“. O secven\[superb[a reg[sirii, celebrate prin „activitatea“ jubilativ[la restaurantul lui Iordache (“S[lucr[m! ... lucra\i,

domnilor!“), con\ine *Repausul dominical* [1], schi\[insolit[ ]ntre celelalte, prin lirismul subiacent aproape insesizabil, ca =i prin absen\a caricaturii ori a ironiei sarcastice. Un timbru aparte, aproape bacovian, cu totul autentic =i netrucat, str[b[tut de „ni=te idei foarte negre“,]nv[luie la]nceput „momentul“, acord`ndu-i o stranie eleva\ie. Metaforic vorbind, omul caragialian moare duminica spre a rena=te lunea. C[ci ]n biografia sa cotidian[, duminica reprezint[ ziua malefic[ ]n care inima lui de fiin\[-]n-lume e gata s[ ]nceteze s[ mai bat[, lipsit[ de s`ngele mereu]mprosp[tat al vie\uirii fervente]n comun: „N-am v[zut ceva mai ur`t pe lume dec`t un ora= mare]n zilele de repaus dominical! Toate pr[v[liile cu obloanele l[sate ca pleoapele]n somn ... Ce somn! ... Peste tot]nchis! ... S[vrei s[te sp`nzuri, n-ai de unde s[-\i cumperi un =treang ... Lipsa asta de activitate, de via\[, de mi=care comercial[m[apas[pe umeri, m[trage =i pe mine la somn; =i nu pot dormi m[car — parc[sunt]n stare de insomnie ...“ Reg[sirea celuilalt devine,]n atare condi\ii, la fel de vital[ca reg[sirea Graalului: „De un ceas umblu s[dau de un prietin... parc[to\i au intrat]n p[m`nt!“ Negat[ca idee de repaus, duminica nu va mai fi duminic[, ci „zi de lucru“ de tip special; din zi a mor\ii somnolente, ea se transform[ ]ntr-una a rena=terii =i a jubila\iei produse de refacerea modalit[\ii de a-fi-]mpreun[. De aceea, spiritualul Costic[Parigoridi strig[cu toat[convingerea: „Jos repausul dominical! ... S[lucr[m!... lucra\i, domnilor!“, iar prietenii, prelu`ndu-i deviza, lucreaz[ „cu st[ruin\[“, f[r[ r[gaz, ]n birtul din Covaci, cam p`n[„pe la de=teptatul r`nduricilor“ ...

ION VARTIC, Prefa\[la volumul *„I. L. Caragiale, Tem[=i varia\iuni”*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1988.

[1] Fapt tulbur[tor, din ultimul enun\ al „momentului“, de un cinism]nc[nevinovat, r[sare]nsu=i Mateiu Caragiale: „Noi — am dejunat — mai devreme — la L[pt[rie — p`n[ seara“. At`t]n *Repausul dominical*, c`t =i]n *Craii de Curtea-Veche*, petrecerea are loc cam]n aceea=i epoc[,]n acela=i spa\iu (birtul din Covaci) =i conform aceluia=i ceremonial, marcat de dou[sintagme identice:]nchinarea]n cinstea lui Comus se face „pe ner[suflate“, plecarea „]n t[cere“, doar verva tandr[a amicilor lui „ne' Iancu“ discord`nd cu aceea lugubr[a crailor lui Mateiu. }n privin\a interpret[rii *Repausului*..., v. =i V. Fanache, *Vesela sau trista duminic[ ]n lumea caragialian[*,]n *Steaua*, anul XXXVII, nr. 11, 1986.